

UTDANNINGSMELDING 2013

INSTITUTT FOR SOSIALANTROPOLOGI

Oppfølging 2012

Et hovedfokus i forrige melding var rekrutteringen til faget. Søknungen til MA-studiet er stabilt god, mens søkertallene til BA-studiet viser en viss nedgang. Instituttet pekte i fjor ut to faktorer som kan påvirke rekrutteringen: Hvordan faget framstilles i videregående skole, og kommunikasjon om antropologers rolle i arbeidslivet. Vi fikk dessverre ikke PEK-midler til å undersøke det første, men håper å kunne dra nytte av en tilsvarende undersøkelse som er satt i gang av vårt søsterinstitutt i Oslo. Når det gjelder punkt to, har vi i løpet av 2013 opprettet nye nettsider som gjennom en rekke portretter får fram hvor interessante og varierte jobber antropologer får. Vi informerer også studentene mer aktivt om arbeidslivsmuligheter på orienteringsmøter og ved andre anledninger.

Studiekvalitet og læringsmiljø

Instituttet vil i 2014 særlig konsentrere seg om to læringsmiljøaspekter i BA-studiet: i) utfordringene med *studentpassivitet*, og ii) tiltak som kan styrke studentenes akademiske *ferdigheter*.

I tråd med universitetets egenart legger UiB-ledelsen vekt på å fremme «studentaktiv læring». Instituttet er enig i at dette er helt fundamentalt, men er bekymret for hvordan idealet konkretiseres i praksis. «Studentaktiv læring» kan lett utlegges som tiltak *fagmiljøene* skal iverksette for å aktivisere studentene, ut fra en tanke om at jo flere pedagogiske «tilbud» studentene får, jo mer aktive blir de. Denne tenkningen blir lett paradoksal og kan ha helt motsatte effekter enn det som var hensikten. Vi støtter oss her på professor Arild Raaheims innsikter i læringsprosesser innen høyere utdanning. Hans hovedpoeng er at jo mer studiene organiseres, jo mer passive blir studentene. Læring skjer ikke primært i undervisningssituasjoner, hevder Raaheim, men gjennom studentens egenarbeid. Det er derfor essensielt å evaluere pedagogiske tiltak og teknikker ut fra om de reelt skaper rom for faglig engasjement eller om de, tross målsettingen om det motsatte, faktisk passiviserer studentene. Instituttet evaluerer nå seminarene på BA-emner ut fra denne tankegangen og vil prøve ut ulike teknikker som nedtoner den lærerrollen som seminarlederne lett får. Seminarledere bør ideelt være tilretteleggere, ikke «lærere». På sikt vil det være aktuelt å evaluere andre elementer i det pedagogiske opplegget på samme vis. For å unnsnippe tvetydigheten i selve begrepet «studentaktiv læring», foretrekker instituttet å bruke «*studentansvarlig læring*» - i en universitetskontekst må det være klart at ansvaret for egen læring ligger hos studenten.

Tre aktiviteter står særlig sentralt i studentansvarlig læring: i) viktigst av alt, lesing av akademiske tekster, ii) faglig diskusjon med medstudenter og forskere, og iii) skriftlige bearbeidinger av faglig kunnskap. Generelt handler det altså om å gi rom for slike aktiviteter og læringsprosesser – ikke ta fra studentene initiativ – men det er også viktig å gi studentene verktøy for å håndtere ansvaret. Akademisk selvstendighet er noe som må oppøves og videreutvikles gjennom studiet. Helt konkret mener vi det er behov for mer vekt på veiledning og praksis i løpet av BA-studiet når det gjelder ferdigheter i lesing, litteratursøk, diskusjon og skriving. Seminarene er den primære arena for faglig diskusjon, og vi vurderer altså teknikker som kan gjøre disse samlingene mer kollokvieaktige. Vi ser også behovet for å gi førstesemesterstudentene bedre veiledning i lesing av akademiske, og særlig antropologiske, tekster, samt en introduksjon til bibliotekressurser og litteratursøk. Og vi ønsker å styrke skrivetreningen gjennom BA-løpet. Det arbeidet som instituttet og Fagutvalget gjør med tanke på å etablere gode sosiale miljø og kullfølelse blant studentene er også et viktig element i å inspirere til studentansvarlig læring. Disse spørsmålene vil bli utredet videre i løpet av 2014; blant annet planlegger et stabsmedlem å gjøre slike problemstillinger til del av sin prosjektoppgave innen universitetspedagogikk.

Evaluering

Instituttet har de siste par årene lagt ned et stort arbeid i få fram gode evalueringsrutiner – gjennom utarbeidelse av en evalueringskalender, nye og detaljerte prosedyrer for gjennomføring (se forrige utdanningsmelding), behandling av alle emneevalueringer i Undervisningsutvalget, utlegging i Studiekvalitetsbasen, rutiner for oppfølging og overføring av informasjon osv. Opplegget fungerer godt, og ble implementert for fullt fra og med 2013.

Utdanningsaktivitet i 2013

Forholdet mellom søkertall og opptakstall ifølge tall fra DBH¹

Antall søkere til BA-programmet i sosialantropologi har gått ned de siste årene (fra 205 primærsøkere i 2010-11 til 167 i 2012-13), mens det har vært en god økning i antall studenter som møter til semesterstart (fra 143 til 157 i samme årsperioder). Årsstudiene har holdt seg relativt stabile, det samme har masterprogrammene, mens BA-programmet i utviklingsstudier har hatt en klar nedgang i søkertall (fra 212 primærsøkere i 2010-11 til 160 i 2012-13).

Kandidatproduksjon ifølge tall fra DBH²

I henhold til avtalt utdanningsplan viser tallene at gjennomføringsprosenten på masterprogrammene ved instituttet er på nesten 100 %. Som på andre institutter ved fakultetet er frafallet på BA-graden i sosialantropologi relativt stort, men gjennomføringsprosenten har holdt seg relativt stabil de siste årene, og ligger over gjennomsnittet på fakultetet. Frafallet på utviklingsstudiet er enda større – og spesielt stort for 2012-kullet, hvor ca. 70 % hadde falt fra etter første semester (se diskusjonen av dette programmet nedenfor).

Antall studenter på utveksling ifølge tall fra DBH³

Tallene indikerer at en stor andel av studenter på bachelorprogrammet i sosialantropologi drar på utveksling. I perioden 2010-2013 fullførte 116 studenter BA-studiet, og i samme periode var 73 studenter på utveksling. Tallet holder seg også stabilt (36 studenter i 2010-2011, 37 studenter i 2012-2013). Siden utveksling i utgangspunktet er obligatorisk på BA i utviklingsstudier, er andelen her enda høyere: 102 studenter fullførte i samme periode, 96 dro på utveksling. Antall utvekslingsstudenter på dette programmet viser derimot en sterkt fallende tendens, med henholdsvis 60 studenter i 2010-2011 og 36 i 2012-2013. I 2013 dro bare 13 studenter fra utviklingsstudiet på utveksling, og siden utveksling altså er obligatorisk, indikerer dette et stort frafall på programmet (se diskusjon nedenfor).

Studentaktiv forskning

Sosialantropologi har en lang og sterk tradisjon med individuelt orienterte forskningsprosjekter, også på masternivå. Det er primært opp til studenten å velge tema, fokus og sted for masterprosjektet ut

¹ Kilde: DBH.no → søknadsdata → Universiteter → UiB → sv-fak → inst.sosant → organisering: insttype-institusjon-avdeling-institutt-studieprogram. Vi har sett på alle søkere uavhengig av prioritering, og 1.prioritetssøkere.

² Kilde: DBH.no → studenter → fullførte studieprogrammer → insttype-institusjon-avdeling-institutt-studieprogram.

³ Kilde: DBH.no → studenter → utvekslingsstudenter → institusjon-studieprogram-land.utvekslingsinstitusjon.

fra egne faglige interesser. Iblant orienterer studenten seg utenfor den vitenskapelige stabens kompetanse, men i de fleste tilfeller får studenten tildelt en veileder som har relevant tematisk og/eller regional ekspertise, og i den grad det lar seg gjøre, blir studenten også knyttet opp mot forskningsprosjekter, forskernettverk og/eller forskningsgrupper ved instituttet.

Alumnusportalen og andre alumnustiltak

Alumnusarbeidet i 2013 gikk i hovedsak ut på å kartlegge hvor uteksaminerte kandidater fra instituttet får seg jobb etter endte studier. Det ble arbeidet med å oppdatere instituttets egne nettsider med portrettintervjuer av alumner i arbeidslivet. Dette arbeidet vil vi fortsette med å ha fokus på også i 2014, da vi mener det er viktig i forbindelse med rekruttering inn til studiet. I tillegg blir alumner invitert til det regulære instituttseminaret (Bergen Social Anthropology Seminar, BSAS). Videre planlegges det i 2014 et større alumnusarrangement sammen med resten av UiB.

Internasjonalisering

Instituttet har et sterkt fokus på internasjonalisering og er blant instituttene med flest utreisende studenter på fakultetet. Som et ledd i dette arbeidet prøver vi hvert år å gjennomføre en kontaktreise til institusjoner i utlandet for å vedlikeholde samarbeidet, og bedre kunne informere studentene om de ulike mulighetene og avtalene. I fjor besøkte vi våre partnere ved Radboud University i Nijmegen, og Vrije Universiteit van Amsterdam i Nederland. I tillegg besøkte instituttet University of Amsterdam, noe som resulterte i en ny samarbeidsavtale. Instituttet har egne tilrettelagte utvekslingsavtaler i Bolivia og Kina som er populære blant studentene, og vi ønsker å fortsette promoteringen av disse avtalene også i 2014.

Etter- og videreutdanning

Instituttet har ingen nye planer på dette området.

Endringer i studietilbudet

Instituttet melder at vi trekker oss fra dagens BA-program i utviklingsstudier. Vi ønsker ikke lenger å delta i, og langt mindre sitte med koordineringsansvaret for, et såpass problematisk program, særlig ettersom vi mener det er mulig å utforme et langt bedre studium med utgangspunkt i fakultetets fagkompetanse og emneportefølje. Siden de administrative rutinene er slik at det må tas opp et nytt kull til studiet høsten 2014, fortsetter instituttet som partner i dagens program helt til dette kullet har gjennomført sitt studium. I mellomtida håper instituttet at fakultetet «nullstiller» programmet slik at det blir mulig å bygge opp et nytt studium fra grunnen av og med første opptak høsten 2015. Dette bør være et program som funderes på et gjennomtenkt faglig innhold og realistiske forventninger til kompetansebygging hos studentene. Vi foreslår nedenfor en ny modell for studiet og håper å få tilslutning til denne. Skulle fakultetet i stedet velge å videreføre dagens modell til tross for de grunnleggende problemene, ber vi om å bli fritatt fra koordineringsansvaret med umiddelbar virkning. Vi finner det urimelig å måtte sitte med ansvaret for et program vi ikke har tiltro til.

Dagens program har hatt store utfordringer over lang tid: Frafallet av studenter må kunne kalles dramatisk, studentevalueringer gir inntrykk av stor misnøye med programmet, og en rekke kritiske programsensorrapporter peker på fundamentale svakheter i hvordan studiet er bygd opp og fungerer.

Etter vår oppfatning ligger hovedproblemet i selv programdesignet. Programmet har ikke oppnådd den graden av integrasjon som er nødvendig for å kunne framstå med egenart, og vi mener at dette ikke bare skyldes utfordringer med administrativ koordinering (at hele fire institutter må samordne sine inputs), men mer grunnleggende utfordringer knyttet til en ganske urealistisk forståelse av mulighetene for faglig integrasjon. Programmet består av fire disipliner med til dels svært divergerende grunnorienteringer – etablerte epistemologiske, teoretiske, metodiske og normative posisjoner. Man har åpenbart forutsatt at disiplinene er kompatible med referanse til problemstillinger om «utvikling», men denne meta-forståelsen har aldri blitt gjort eksplisitt som del av programdesignet, og programevalueringene viser at brobyggingen over disiplinene heller ikke har lyktes i praksis. Studentene oppfatter studiet som fragmentert, og programsensorene har vært tydelige på at det faglige innholdet ikke holder mål.

Programstyret og instituttet har forholdt seg til kritikken og innført en rekke tiltak for å imøtekomme og utbedre de faglige og strukturelle utfordringene. Selv om den opprinnelige modellen for studiet var gjenbruk av emner fra disiplinprogrammene på fakultetet, har det underveis blitt opprettet særskilte emner for utviklingsstudentene, man har gitt «crash courses» i disiplinene ettersom utviklingsstudentene ikke følger de respektive innføringsemnene, opprettet egne seminargrupper under spesialiseringen og ved BA-oppgaven, forsøkt ulike former for «cross-cutting themes» på innføringsemnet GLOB 101 osv. Disse tiltakene har derimot i liten grad ført til bedre integrasjon av programmet; studentevalueringer og programsensorrappporter indikerer tvert i mot at problemene har økt gjennom programmets levetid.

Etter instituttets mening kan slike ad hoc tiltak aldri løse de grunnleggende problemene i programmet, som altså primært handler om faglig innhold og profil heller enn administrativ organisering. Hovedproblemet er en helt urealistisk forventning om synergi på tvers av svært ulike disipliner. Programmet har til tider vært omtalt som et «tverrfaglig» bachelorstudium, men har aldri vært i nærheten av å oppnå en slik grad av faglig integrasjon. Det kan mer korrekt betegnes som et «flerfaglig» program, men «flerfaglig» refererer altså her til en virkelighet hvor både studenter og programsensorer opplever det faglige innholdet som svært sprikende og til dels irrelevant med tanke på målsettingene for programmet. Som siste programsensorrappport (Skarstein 2012) påpeker, er det to hovedproblemer: I det første obligatoriske året får studentene korte glimt av fire ulike disipliners tilnærming til «utvikling», men uten at man klarer å forbinde eller formidle mellom perspektivene. Under spesialiseringen erverver studentene seg så en dypere innsikt – det vil si realkompetanse – i én av disse orienteringene gjennom å lære seg én disiplins særskilte inntak, men problemet på dette nivået er at flere av de aktuelle disiplinene i svært liten grad er orientert mot utvikling og/eller globale forhold. Programsensor Skarstein formulerer det på denne måten: «ei av ... spesialiseringane [er] svært lite utviklings- eller u-landsrelatert [geografi], medan to spesialiseringar ikkje har slik orientering i det heile teke [adm org og økonomi]» (2012, s.5). Unntaket er spesialiseringen i sosialantropologi: «Det kan ikkje vere tvil om at spesialiseringa i sosialantropologi gir store og relevante kunnskapar om spesielt lokale forhold i u-land. ... Dette er etter mitt skjønn den einaste spesialiseringa som fortener nemninga 'spesialisering i utviklingsstudier'» (2012, s.4).

Det er prinsipielt to veier å gå for å løse disse problemene: Enten kan man videreføre modellen med «fragmentert flerfaglighet» og dermed oppgi ambisjonen om å gi studentene en realkompetanse innen utvikling/globalisering, eller så kan man satse på å ta ut synergien som ligger i samarbeid mellom nært beslektede disipliner hvor det er reelle muligheter for faglig brobygging. Den første modellen gir studentene en bred orientering om ulike disipliners blikk på utviklingsproblematikk, men så lenge de sprikende tilnærmingene ikke kan samordnes til et sett av

perspektiver og metoder som er anvendbare innen utviklingsfeltet, akkumulerer ikke denne modellen realkompetanse i studentene. For å kunne relatere seg aktivt til utviklingsproblematikk (forstå, analysere, engasjere seg, handle), må studentene etter vår mening tilegne seg konsistente og integrerte orienteringer mot verden – å vite litt om en rekke divergerende fags orienteringer gir ikke tilstrekkelig substans og retning til å kunne agere effektivt i verden. En slik realkompetanse er det bare disiplinløpene som kan gi med sine konsoliderte faglige inntak. Den andre muligheten er å begynne med denne kjensgjerningen – at fagforskjellene ikke er trivielle. Målsettingen blir da å gi studentene en mer avgrenset, dyp og anvendbar kompetanse gjennom konsolidering av *bestemte* perspektiver på utvikling og globalisering i tråd med de innsikter, perspektiver og metoder som særskilte disipliner har frambrakt. Man begynner med en gjennomtenking av hvilke disiplinære orienteringer som realistisk kan «snakke til hverandre» med referanse til utviklingsproblematikk. Det er innenfor denne modellen «tverrfaglighet» har potensiale til å bli noe mer enn et honnørord.

Instituttet mener videre at det er essensielt å forstå forskjellen på tverr-/flerfaglighet i forskning og i utdanning: Brytninger mellom ulike disipliner kan være produktivt i en forskningskontekst, men nettopp fordi forskerne *har* en fagbakgrunn – en integrert realkompetanse basert i historisk nedfelte, disiplinære orienteringer. Det er noe helt annet å ha faglig mangfold som premiss for et *utdanningsløp*, hvor målsettingen jo er å bygge selve kompetansen.

Med utgangspunkt i denne analysen inviterte vi høsten 2013 Institutt for geografi til et samarbeid om å utrede muligheter i skjæringsfeltet mellom våre to disipliner. Den faste vitenskapelige staben ved de to instituttene har meget bred kompetanse på globale forhold – en majoritet med sin primære forskningserfaring fra områder utenfor Europa og Nord-Amerika. Videre er begge fag metodisk orientert mot feltarbeid, samt at det er åpenbare muligheter for faglig komplementaritet og synergi på punkt hvor disiplinene skiller seg ad. Dessuten er tilfanget av utviklingsrelevante emner på de to instituttene allerede så stort at det enkelt kan danne ryggraden i et nytt BA-program. Det ble derfor nedsatt en komite som skulle utrede «det ideelle utviklingsstudiet» med utgangspunkt i de to disiplinene.

Komiteen fikk i oppdrag å prioritere faglig innhold over alle andre hensyn: Sette studentens realkompetanse i fokus og foreslå alternativer til dagens program hva angår utfordringene med «tverrfaglighet»/«flerfaglighet» og faglig integrasjon. Komiteen vektlegger særlig tre ting i sin konkretisering av dette oppdraget, og instituttrådet slutter seg helt og fullt til disse vurderingene:

- Dagens program er uavklart når det gjelder fokus på «utvikling» versus «globalisering». Komiteen mener at et studium som skal befatte seg med dagens globale verden nødvendigvis må være opptatt av begge deler og foreslår følgende tittel for programmet: «Globalisering og utvikling».
- Et studium i «globalisering og utvikling» må i sannhet være globalt orientert, det vil si primært fokusere på områder utenfor Norden/Europa og USA. Selv om «vestlige» forhold naturligvis er viktige for å forstå dagens verden, må det være afrikanske, asiatiske og sør-amerikanske erfaringer og problemer som står i fokus, ellers fortjener ikke programmet en tittel med globale pretensjoner. Dette må reflekteres både i programmets empiriske innhold (casestudier på ulike emner), i de faglige perspektivene og i forelesernes faglige kompetanse (jfr. prinsippet om forskningsbasert undervisning). Det finnes andre måter å operasjonalisere «det globale» på som etter komiteens oppfatning ikke kan være grunnlag for et fullverdig faglig program: i) presumtivt universelle («geografiløse», «ekstrasosiale») modeller av verden som pretenderer å forstå globalisering og utvikling uavhengig av empiriske kontekster, og ii) orienteringer som av

epistemologiske eller idealistiske årsaker tolker verden gjennom vestlige og kanskje særlig nordiske erfaringer (velferdsstat etc.). Framfor å utforske verden *per se* (egenarten og kompleksiteten i pågående globaliserings- og utviklingsprosesser) tenderer begge disse orienteringene mot å legge en «vestlig» optikk på verden. Selv om de pretenderer å være «globale», er det egentlig det (antatt) «universelle» som er i fokus.

- Realkompetanse innebærer ikke bare akkumulasjon av kunnskaper men også utvikling av ferdigheter. Et faglig integrert studium vil i seg selv gi ferdigheter ettersom studentene internaliserer bestemte orienteringer mot virkeligheten, men man kan styrke denne kompetansen ytterligere ved å legge særlig vekt på metodiske aspekter. Komiteen er spesielt opptatt av mulighetene som ligger i å integrere feltarbeidsøvelser og utenlandsopphold i BA-studiet på ulike nivåer.

Komiteen avsluttet sitt arbeid ultimo januar 2014 med et notat som konkretiserer to modeller for en ny BA-grad i «Globalisering og utvikling»: i) et integrert løp innen geografi og sosialantropologi som kvalifiserer til master i utviklingsstudier (dagens MPhil-programmer) samt *begge* disiplinene, eller ii) en variant av dagens programstruktur, men med geografi og sosialantropologi i en faglig integrert «grunnpakke» (de tre første, obligatoriske semestrene) og deretter spesialisering i én av disiplinene – kvalifiserende for Mphil-programmer i utviklingsstudier samt *enten* geografi eller sosialantropologi. Komiteen skisserer også, men har ikke utredet i detalj, en tredje modell – et studium med den integrerte grunnpakken fra modell 2 som basis og deretter en *flerfaglig* orientering gjennom at studenter tar utviklingsorienterte emner ved andre institutt. Dette løpet ville kun kvalifisere for MPhil-programmene. Komiteen har lagt stor vekt på utvikling av ferdighetsaspekter i alle modellene: Systematisk trening i feltmetodikk, akademisk skriving samt integrasjon av studentenes utvekslingsopphold i det faglige opplegget. Vi mener de foreslåtte modellene vil gi studentene en meget solid kompetanse innen «globalisering og utvikling» med tanke på arbeidslivet, og lanserer altså dette som et alternativ til dagens program.

Planer 2014

Vår prioritet i 2014 er å bidra til å få på plass et faglig forsvarlig BA-program i «Globalisering og utvikling», samt videreutvikle de læringsmiljøaspektene som er diskutert ovenfor. Når det gjelder førstesemesterstudiet, slutter instituttet seg til den kritikken som kommer fra enkelte andre institutt når det gjelder formatet for SV100. Problemene er på mange måter analoge til de som preger BA-programmet i utviklingsstudier: Studentene orienteres om hele spekteret av samfunnsvitenskapelige metoder, men emnet er hverken omfattende nok eller tilstrekkelig faglig integrert til at de kan *lære* på en slik måte at kunnskapen blir operativ – bestemte metodiske orienteringer. I tillegg er det også knapt med plass innen dagens format til å få fram fagenes metodiske egenart, i vårt tilfelle etnografisk metode. På den annen side ser vi også nytten av at studentene får en generell oversikt over variasjonen i samfunnsvitenskapelige tilnærminger. Instituttet ønsker å avvente den bredere debatten om Ex. Phil.'s rolle i førstesemesteret før vi tar stilling til om det er bedre å utvikle et eget metodeemne i stedet for SV 100, evt. i samarbeid med nært beslektede disipliner.